

ВЪЗМОЖНА ЛИ Е КРИЗА НА ИДЕНТИЧНОСТТА В "ЕРДОГАНИЗИРАНА" ТУРЦИЯ?

Пламен Ралчев*

Увод

С референдума от 16 април 2017 г. турският президент Реджеп Тайип Ердоган завършва поредния етап от дългосрочния процес на трансформация на турското общество и държава, започнал след 2002 г. Ефектите от този процес водят до нова стратификация на турското общество. Еманципират се и се издигат традиционалистките и консервативни социални прослойки на Анадола. Елиминиран или силно ограничен е светският либерален елит. Проведените преди години операции, разследвания и съдебни процеси като "Ергенекон" и "Чук" довеждат до дискредитиране на турския военен елит, който окончателно е "прочистен" след аферата с опита за преврат от 15 юли 2016 г. Ескалират репресиите срещу журналисти и собственици на частни медии. На преследвания и санкции са подложени интелектуалци и опозиционни политици. Посочването на опонентите или неудобните на властта като "врагове на държавата", мотивирането и стимулирането на доносничеството срещу тях вкореняват още по-дълбоко избуялата вече авторитарна култура и политика на разделение на турското общество. Първите симптоми на това обществено разделение можем да открием няколко години назад, по време на протестите в парка "Гези" в Истанбул през 2013 г., резонанса в обществото и твърдата реакция на властта. Оттогава насам режимът на Ердоган стриктно следва политика на ограничаване и елиминиране на несъгласните с него. Разривът в отношенията между Ердоган и движението на Гюлен и последвалата анти-гюленистка кампания също могат да бъдат обяснени в контекста на тази политика.

Резултатите от референдума от 16 април 2017 г. обаче не са еднозначни. Турското общество е разполовено във възприятията си за бъдещето и отношението си към Ердоган. Макар президентът и неговата управляваща Партия на справедливостта и развитието (ПСР) да триумфират след референдума, вече се наблюдават множество симптоми на криза на идентичността в Турция.

* Пламен Ралчев, доцент, доктор в катедра "Международни отношения", УНСС, email: p.ralchev@unwe.bg

Изложение

Целта на настоящата статия е да дискутира и аргументира хипотезата за възможна криза на идентичността в турското общество в резултат на наблюдаваните процеси в Турция през последните няколко години. Обхватът се ограничава до резултатите от референдума, проведен през април 2017 г. и оценките на тези резултати, но има и препратки към събития и процеси от последните десет години. Направен е сравнителен, критичен и дискурсен анализ на случай на базата на вторични източници. Изводите и обобщенията се ограничават до критичен мониторинг и ранно сигнализиране за конфликт.

След опита за преврат на 15 юли 2016 г. Партията на справедливостта и развитието (ПСР) до голяма степен обезсилва армията. С чистките, извършени в армията, полицията, съдебната система и публичната администрация и, слагайки ръка върху имуществото и капитала на опозиционните среди, се тръгва към изграждането на един режим, доминиран от партията. А със завръщането на президента Ердоган начело на ПСР, се преминава към президентска система с партиен държавен глава. Независимите вестници са закрити, а останалите медии са подчинени. Неправителствените организации отдавна не са независими и вече открито застават до властта. Турският Меджлис, който трябва да олицетворява народа на страната, функционира частично в условията на извънредното положение. Част от опозиционните партии са привлечени като съюзници във властта с гарантирани облаги, а други са изтикани извън системата и обезсилени. От друга страна, най-голямата опозиционна партия – Народнорепубликанската партия, въпреки че посочва недъзите в управлението, не предприема никакви действия, които да доведат до фактически резултат. (Юмер, 2017)

Народнорепубликанската партия дава гласност на доклад, разследващ фактите около опита за преврат от 15 юли 2016. Оповестеният документ, съдържащ 307 страници, изобличава официалната власт в умишлен сценарий. Докладът носи заглавието "Контролираният преврат" – определение, което лидерът на НРП Кемал Кълъчдароглу употребява още по време на кампанията за референдума. В доклада изрично се посочва, че Ердоган е излъгал всички хора и институции, противопоставили се физически на преврата и е превърнал извънредното положение в свое юридическо оръжие, а декретите му са разклатили държавата и са фрагментирали командната система на турските въоръжени сили. За да не излизат истините за преврата и за ролята на Ердоган в него, и за да бъде лишен народът от информацията за тях, са арестувани десетки журналисти, закрити са вестници, телевизии, радиостанции и новинарски сайтове, медиите са под контрола и натиска на цензурата. (www.bgnes.com, 12.06.2017)

Победата на референдума за подкрепящите конституционните промени в Турция с минимална преднина от малко над 51% може да се определи и като изненада, като се има предвид обстановката на натиск и репресии от страна на държавните институции в югоизточната ни съседка. При тези условия можеше да се очаква превесът на поддръжниците на президента Ердоган да бъде дори още по-ясно изразен.

Сред факторите, допринесли за мнозинство на положителните отговори на конституционния референдум, може да се открие провеждането му в условията на извънредно положение и репресии спрямо журналисти и преподаватели, използването на прийоми, свързани с образа на врага в лицето на движението на живеещия в САЩ ислямски проповедник Фетхуллах Гюлен, и не на последно място – спекулациите с възможностите за получаване на социални помощи, на които разчита голяма част от поддръжниците на управляващата Партия на справедливостта и развитието.

Режимът на Ердоган осъществява широкомащабни репресии срещу опозиционни интелектуалци, журналисти, граждански активисти. Около 47 000 души са арестувани след 15 юли 2016 г. Поне 145 000 души, работещи в различни сфери – образование, правораздаване, граждански организации – са уволнени от работа. Много турци живеят в постоянен страх и напрежение. Властите насаждат обществена омраза срещу писатели и журналисти като ги обвиняват за проводници на чужди интереси в Турция или като застрашаващи единството и целостта на турската държава, едно от най-тежките обвинения в турския Наказателен кодекс. (Sert, 2017)

Рекорден е броят на уволнените съдии и прокурори в Турция след опита за преврат от 15 юли 2016 г. До май 2017 г. общият им брой достига 4 238 души. Очаква се, че прочистването на лица, свързани или набедени за връзка с т.нар. от Ердоган организация "ФЕТО" на проповедника Фетхуллах Гюлен, е възможно да продължи. (www.bgnes.com, 11.05.2017)

На 14 юни 2017 г. турският съд обяви присъда от 25 години затвор за Енис Бербероглу, журналист и депутат от опозиционната Народнорепубликанска партия. Това решение взривява Турция, макар обществото вече е започнало да свиква с едногодишното извънредно положение, репресии, арести и чистки на повече от 200 000 души след инсценирания опит за преврат от юли 2016 г. В Турция в затворите лежат 177 други журналисти, но не и журналист и депутат, който не е с кюрдски произход. Обвиненията срещу него са за оповестяване на информация за оръжейни доставки за екстремистки групи в Сирия, за които са съдействали агенти на турското разузнаване. В отговор на издадената присъда лидерът на Народнорепубликанската партия започна национален поход за справедливост от Анкара до Истанбул. (Cook, 2017)

Случаят с Бербероглу е показателен за драматичното състояние на свободата на пресата, арогантността на властимащите и правосъдието в Тур-

ция, но той също е емблематичен и за вътрешния сблъсък в Турция между верните поддръжници на Ердоган, последователите на Гюлен, светските елити, кюрдите и либералите. Докато Ердоган консолидира своята лична политическа власт, разрушава всяко подобие на независима медия, постига контрол над военните и осъществява чистка сред бюрократичния апарат – всичко това в опит да довърши започнатата преди 15 години трансформация на Турция – сблъсъкът за това какво означава да си турчин навлиза в следваща фаза. Като се има предвид историята на турската република, това не изненадва, но и не успокоява, никого, защото борбата за идентичността се води дълго и има дестабилизиращ ефект. (Ibid.)

В Турция винаги е съществувало разделение в обществото по линията светско-религиозно. Дори онези, които не са приемали светските реформи на Ататюрк, са могли да изповядват вярата си, но извън публичното пространство. Религията не влиза в публичната сфера - политиката, образованието, медиите, изкуството. Това обаче не решава проблема на религиозните турци. От една страна, официалният наратив, който обвързва секуларизма с прогрес, а религиозната вяра с изостаналост, се отразява на религиозните турци като ги изправя пред институционална дискриминация. Когато ислямисткото движение започва да се развива в Турция в края на 60-те и началото на 70-те години на XX в., неговите лидери се стремят към смесване на религиозните идеали и принципи с други сфери като политиката, образованието, бизнеса и културата. Част от тяхната съпротива срещу Кемализма е ислямисткият възглед, че усилията на елита да вкорени западни идеали и институции в Турция е безполезна имитация на чужди идеи и ценности, които са неприемливи за мюсюлманското общество. Тези конкуриращи се идеи за турската идентичност в голяма степен определят политическия дискурс в Турция от основаването на републиката до днес. (Ibid.)

Макар войната между културите да е в основата на турската политика и Турция често да е изобразявана като държава с две общества - едното светско, а другото религиозно - живеещи паралелно, тези две категории не са толкова ясно определени. Ислямистите в Турция са националисти, които приемат републиката, макар и да работят срещу някои от основополагащите я ценности. Същевременно републиканският елит използва религията за свои собствени цели. Най-подходящият пример е как военните – обикновено представяни в западните медии като силно светски настроени – представят исляма през 80-те години на XX в. като особена част от по-широката национална култура. Това е част от опита за установяване на политически контрол над общество, в което насилието между леви и десни групировки взема хиляди жертви преди да се случи военният преврат през 80-те, третият поред за 20 години. Идеята за "турско-ислямския синтез" в същността си се отнася до идентичността. (Ibid.)

Едва след идването на власт през 2002 г. на Партията на справедливостта и развитието (ПРС) турците получават възможност по-свободно да изразяват своята религиозна идентичност. Това обезпокоява противниците на партията, не само поради изборните ѝ успехи, но и заради ефекта, който нейната победа има за засилване на религиозната чувствителност в Турция. Поставянето на ПРС в една категория с други ислямистки организации като Мюсюлмански братя не отговаря съвсем на същността на партията. Ислямизмът, който ПРС изповядва, е по-общ и дифузен от този на Мюсюлмански братя, въпреки че и той определено попада в общата класификация на ислямистките групи, които се опитват да засилват религиозните общества. (Ibid.)

ПРС споделя схващанията на ислямистките групи, че отклонението на обществото от религиозните ценности има унищожителен ефект върху него. В случая с Турция това отклонение има и една друга особеност. Реформите на Ататюрк се оказват неустойчиви, защото поставят Турция в западната цивилизационна сфера, а самият Запад отказва да приеме Турция като равнопоставен партньор в това западно пространство. Затова и според визията на ПРС естественото място на Анкара е като лидер на мюсюлманския свят. Във вътрешнополитически план партията на Ердоган се стреми към налагане на религиозната преданост, която естествено прелива във всички аспекти на обществения живот. Ограничават се продажбите на алкохол. Засилват се притесненията сред светските турци, че се увеличава броят на жените, които се обличат според ислямския канон. Управляващите в Турция отговарят, че не искат да трансформират турското общество, установявайки религиозен диктат. Един от успехите на управляващата ПРС и източник на нейната електорална подкрепа се дължи на факта, че партията дава възможност на турците да изпитат и изразят своята мюсюлманска идентичност по начин, който е бил немислим и опасен в миналото.

Съществува обаче значителна съпротива срещу проекта на ПРС. Лидерът на опозиционната Народнорепубликанска партия Кемал Калъчдароглу обвинява управляващата партия, че сред редиците на нейните поддръжници има противници на републиката. Както пише турската журналистка Аху Йозюрт в Хюриет Дейли Нюз, "Едно от водещите лица в управляващата партия Айхан Оан отправи твърдението, че Ердоган е създаделят на новата турска държава, независимо дали това се харесва на някои хора или не." Друга журналистка от същия вестник Аслъ Айдънташбаш публикува впечатленията си от работата на администрацията в Анкара и от срещите си с функционери на управляващата партия. Според нея държавните институции са отслабени и със западащи функции, като че ли "превратът от миналата [2016] година е бил успешен и държавата се разпада." (Hurriyet Daily News, 9.08.2017) Лица от ПРС и самият Ердоган пропагандират идеята за създаване на нова държава, с ново общество, нов наказателен кодекс и нова

правна уредба, която да защити от преследване всички действащи лица от сегашната държава и всичко да започне начисто.

Според бивши служители на турското разузнаване, се наблюдава едно мълчаливо, но гневно изчакване. Хората говорят за тъмните страни на управлението в Турция, но се страхуват да се изправят срещу него. Докога това тихо негодувание ще продължи е неизвестно. Все повече наблюдатели и анализатори на процесите в Турция споделят притесненията си за бъдещето. От една страна отчитат необходимостта от национално единство, а от друга - факта, че насилието под една или друга форма винаги е съпътствало управлението в Турция. Както казва д-р Баръш Достер от Университета "Мармара" в Истанбул, "По тези географски ширини държавите са се образуващи с кръв и борба, и могат да се разпаднат по същия начин." (Ibid.) Управлението на Турция винаги е било трудна задача. Управляващите и гражданите трябва да имат това предвид, за да постигнат трайно единство.

Проектът на Ердоган не е подкрепен масово в Турция. Дори при големия брой турци, които се самоопределят като вярващи или смятащи религията за важна за тях, ПСР никога не е получавала пълно мнозинство от гласове на турските граждани. Въпреки че Ердоган успя да вземе 52% от гласовете на президентските избори през 2014 г., най-високият резултат за партията в изборите за парламент е 49.83% през юни 2011 г. Множество променливи определят изборните резултати, разбира се, но историята на Турция в межкултурно противопоставяне и политическата стратегия на поляризация, дължаща се частично на идентичността, са важна част от обяснението. (Cook, 2017)

Ердоган и сподвижниците му полагат големи усилия да представят своите опоненти като неистински турци пред основния електорат на партията, описван като "солидна средна класа с консервативни ценности". През 2013 г. избухва публичен скандал относно алкохола. Светски настроените кръгове се противопоставят на плана на управляващите да ограничат продажбите на алкохол, а Ердоган тогава отправя открити обиди към основателя на републиката Мустафа Кемал Ататюрк и неговото либерално отношение към алкохола, начертавайки по този начин разделителната линия между богобоязливите добри турци, които се въздържат от употребата на алкохол, и онези, които предпочитат да живеят в отклонение от религиозните ограничения. Макар и на пръв поглед да изглежда, че управляващата ПСР може и да е намерила решение на проблема за провеждане на ислямистка политика в една официално светска политическа система, идентичността продължава да е оспорвана.

Проблемът в Турция, а и на други места в Близкия изток, е, че докато политиките умишлено поляризират собствените си общества за политически облаги, има липса на демократични институции, чрез които хората могат

да решават проблемите си. Резултатът е гняв и насилие. Многогодишната война между турската държава и Кюрдската работническа партия (ПКК) вече е разрушила югоизточната част на страната, а понякога насилието достига и до улиците на Анкара и Истанбул. Разпространяват се слухове, че, поради опасения от друг опит за преврат като предотвратения през лятото на 2016 г., управляващата ПСР въоръжава някои от собствените си кадри и привърженици. През това време обстановката се нагнетява още повече от провежданите чистки, арести и задържания на опоненти на управляващите. Турция има опит в крайната поляризация на обществото. В края на 70-те години на XX в. има почти 5000 жертви в резултат на изострените сблъсъци между леви и десни групировки в Турция, което довежда и до военния преврат от 1980 г. като опит за стабилизиране на страната, който обаче също взема много жертви. (Ibid.)

Резултатите от референдума в Турция от 2017 г. показват дълбока поляризация на обществото, която е почти 50 на 50, като се има предвид наличието на голям брой недействителни бюлетини и съмненията за манипулиране на вота. Очакваше се много по-внушителен резултат в полза на Ердоган, предвид ресурса, с който разполага управляващата Партия на справедливостта и развитието, репресиите и контрола ѝ върху медиите. Трябва да се отбележи изключителното мобилизиране на опозицията и високия резултат, постигнат от нея, при положение, че всички инструменти на държавата бяха използвани срещу нея. Големият проблем обаче е възможно ли е оттук нататък турското общество да достигне точката на национално помирение и обединение, предвид оценките за неговата критична разделеност. В тези условия, ако не се постигне помирение и консенсус и продължи политиката на Ердоган за втвърдяване на репресиите и подклаждане на антагонизъм, може да се очаква засилване на протестните движения на светски настроените кръгове в Турция. В момента обаче те са в отбранителна позиция, а религиозният консерватизъм в страната се налага и през училищата, и през университетите – институциите, където се формира обликът на младите поколения в Турция.

В интервю за германския вестник Франкфуртер Алгемайне Зонтагсцайтунг турският писател Барбарос Алтуг посочва, че Турция губи бъдещето си, все повече млади и високообразовани турци напускат родината си, защото не искат да живеят в тази "ердоганизирана" страна. (Interview with Barbaros Altuğ, Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, 25.06.2017)

Алтуг посочва, че 90% от абсолвентите на частните гимназии в Турция – а това са най-добрите училища в страната - кандидатстват за следване в чужбина. Има съществена разлика от състоянието преди няколко години. Показателен е и фактът, че курсовете по немски и френски език към Гьоте институт и Институт франсес са препълнени. Само че не всеки млад тур-

чин, който иска да учи в чужбина, може да си позволи тази стъпка. Следването в чужбина е непосилно дори за представителите на средната класа, а за кюрдите е направо невъзможно. (Ibid.)

Интелектуалците също масово напускат Турция. Хората не бягат заради опита за военен преврат от 2016 г. Причината за тяхното бягство е цивилният преврат, който тече вече от години. От 15 години управлява правителство на Партията на справедливостта и развитието. Под това управление страната се промени драстично - прави се всичко възможно да се спре плурализирането на обществото, да се върне времето назад. А чрез референдума е разчистен пътят за конституционна промяна, която прави сменянето на това правителство едва ли не невъзможно. Младите хора, които сега напускат страната, са прогонени от безнадеждността. (Ibid.)

Алтуг споделя, че масовото бягство на хора със знания и умения несъмнено ще забави развитието на Турция. Според него, протестите в парка "Геми" през 2013 г. не са били просто бунт заради изсичането на дървета, а протест срещу ограничаването на личните свободи. Властимащите не искат младото поколение да мисли и действа свободно, не искат промяна. Социологически допитвания, проведени след референдума, показват, че за промяната в конституцията са гласували предимно по-ниско образованите турци. Според мирогледа на правителството, добро образование е само това, което е придобито в някое от религиозните училища. А в момента техният брой постоянно расте. През последните 15 години, откакто е на власт партията на Ердоган, се стига до един вид "ердоганизиране" на турското общество. Отношенията в обществото са съвсем различни. (Ibid.)

По думите на един от авторитетните анализатори на Турция, Сонер Чааптай (автор на книгата *The New Sultan: Erdoğan and the Crisis of Modern Turkey*/ Новият султан: Ердоган и кризата на съвременна Турция), след т.нар. опит за преврат от 2016 г. и референдума от 2017 г., Ердоган е на път да засенчи дори самия Ататюрк. През 20-те и 30-те години на XX в. Ататюрк дава на Турция облика на западното общество. Държавата ограничава религията до личната сфера и дискриминира религиозните и вярващите турци. След 2002 г. обаче Ердоган започва да премахва този социален модел на Ататюрк, запълвайки политическата и образователната система с консервативен ислям, както и с отклоняването на Турция от Европа и Запада. (Çağaptay, 2017)

Сонер Чааптай изтъква, че Ердоган действа като Ататюрк срещу наследството на Ататюрк. Израстнал в светска Турция и сблъскал се със социалното изключване още в ранна възраст поради своята религиозност, Ердоган е мотивиран от враждебността си към всичко, останало от Ататюрк. Той разрушава системата на Ататюрк като използва същите властови инстру-

менти, които основополагащите елити са създали: държавни институции и социален инженеринг отгоре-надолу. (Ibid.)

Ердоган се опитва да замени Ататюрк със себе си. В резултат на това в момента в Турция на дискриминация са подложени гражданите, които не се идентифицират приоритетно чрез консервативния политически ислямизъм, към който принадлежи Ердоган. Турското общество е разделено на две и резултатите от референдума през април 2017 г. го доказват. Ердоган иска да промени Турция по собствен начин, така както Ататюрк го е направил, и в това се състои кризата на съвременна Турция – половината страна приема политиката на Ердоган, но другата половина силно се противопоставя. Докато в Турция съществува демокрация, Ердоган не може да управлява по начина, по който би желал. Тук започва да се проявява неговата нелиберална същност – за да придвижи напред своята програма за промяна на фона на едно разделено общество, той премахва опоненти и отстранява несъгласните с него. Макар и да е спечелил демократични избори, Ердоган постепенно става все по-автократичен, подсигурявайки се, че веднъж спечелил властта, тя няма да се измъкне от ръцете му. Макар изборите в Турция все още да са свободни, съществуват много съмнения в тяхната честност. Изборната стратегия на Ердоган е да създава дълбоко вкоренена поляризация в Турция – неговата консервативна електорална база, която обхваща половината страна, продължава убедено да го защитава, докато другата половина го ненавижда. (Ibid.)

Събитията от 2016 г., окачествени като опит за преврат, само изострят дилемата, пред която Турция е изправена. Макар че първоначалните преследвания и арести са насочени към членове и последователи на движението на Фетхулах Гюлен – преди това съюзници на Ердоган, които обаче го изоставят още през 2013 г. – впоследствие Ердоган се впуска да арестува всеки, който му се противопоставя. Арестува 40 000 души след юли 2016 г., и е проведена чистка срещу други 150 000 души. На 18 май 2017 г. Ердоган заявява, че извънредното положение в страната, въведено след 15 юли 2016 г., ще продължи до установяването на благоденствие и мир в страната. Заплашва със задържане Кемал Кълъчдароглу, лидер на основната опозиционна Народнорепубликанска партия, който поведе през юли 2017 г. поход за справедливост от Анкара до Истанбул в знак на протест срещу репресиите в страната. Ердоган е наясно, че не може да управлява Турция, по начина, по който иска, докато страната, поне формално, е демокрация.

В интервю през 1996 г. за в-к "Миллийет" Ердоган казва: "Демокрацията е трамвай. Ще пътуваме с него докъдето трябва, а после ще слезем." Ердоган не вярва в демокрацията, той само я използва като средство за постигане на целите си. Целенасочено поляризира турското общество. За него е важно да запази не националното единство, а сплотеността и числеността

на консервативно-ислямисткия му електорат. Ердоган моделира едно ново поколение поддръжници от средите на неговите консервативни ислямисти. Това поколение има собствена идеология и философия, в основата на която стои принципът за непрекословна преданост към Ердоган. Националистическите, расистките, консервативните, религиозните, етническите, идеологическите, политическите нагласи на това поколение изцяло се регулират от Ердоган. Той се нуждае от едно фанатично поколение, което все повече се радикализира. Според Ердоган истинският му народ е онази част от хората в Турция, които гласуват за него. Той обаче ще иска да увеличи още числеността им. Засега явлението, което се наблюдава е, че броят на духовните мюсюлмански училища се увеличава и в тях се насочват младежи с предимно нисък капацитет, които биват силно индоктринирани в тези учебни заведения. Тези младежи после се радикализират. Това е целенасочена политика на властта. (Юмер, 2017)

Турция е в процес на преобразуване. Според германската журналистка от турско-кюрдски произход Чийдем Акьол идеята на Ердоган е за страна, която няма да продължи да толерира етнически и религиозни малцинства, да търпи чуждестранни критики и правила на поведение. Емоционално и грубо Ердоган атакува всеки, който застане на пътя му и му пречи да изпълни мечтата си. По думите на Акьол "всеки, който е бил пряк свидетел на горещия темперамент на този мъж, на това колко агресивно реагира на критика, колко безпощадно и безогледно отмъщава, предпочита да не мисли за момента, в който същият би успял да наложи президентска система на управление с неограничени правомощия. А няма такъв, който би могъл да го спре. В тази парникова атмосфера Ердоган продължава да майстори своята мюсюлманска автократия." (Акьол, 2017)

Процесът на трансформация след идването на власт на ПСР е процес, който в началото се окачествява като "тиха революция" и целта на който се определя като "демократизиране" на страната. По-късно обаче целта и средствата на тази трансформация се радикализират и добиват измеренията на мащабна "революция". Референдумът за поправки в основния закон на страната е насочен към коренното преобразуване на системата на управление и утвърждаването на нов режим. Сега резултатите от референдума се прилагат на практика и в този смисъл заставането на Ердоган начело на партията му е първата и най-важна стъпка. (Юмер, 2017)

Още след парламентарните избори през 2011 г. според някои турски анализатори ПСР се сраства с държавата, така че сегашната картина е естествен завършек на този процес. Настоящата трансформация в Турция утвърждава авторитарна политическа система в името на създаването на едно ново общество. Проектът за изграждането на ново общество, ръководен от ПСР, е представен като проект за "Нова Турция". ПСР окачествява себе си не като

обикновена политическа партия, а като конструкция на новоизграждащото се общество, като носител на една историческа мисия и като олицетворение на исляма. В този контекст, демократичните ценности и противоположните мнения започват да се възприемат като спънки. Опозиционното мнение и критичното мислене стават нежелателни и вредни. Както казва Ердоган, "това са празните приказки на онези, които все още не са проумели, че ПСР е партията на народа." ПСР твърди, че мисията ѝ е да сплоти "народа и държавата" и от тяхна гледна точка, когато всички сфери на властта преминат в ръцете на партията и нейния лидер, тогава ще настъпи и "триумфът на народа". Предефинира се понятието за народ. За да си част от този народ, трябва да подкрепяш мисията на ПСР, да станеш част от тази мисия. Възраженията срещу новия режим вече се смятат не за политическа опозиция, а за враждебност към народа. (Ibid.)

Икономическите предизвикателства и оттеглянето на подкрепата за политиката на турския президент от средната класа е сред факторите, които могат да го направят по-сговорчив. Преди години средната класа в Турция се замогва в резултат на икономическия възход и през този период много от жителите на големите урбанизирани центрове подкрепят Ердоган. Днес обаче вече се сбъдват прогнозите за влошаване на икономическото развитие на Турция и това може да намали подкрепата за управляващите от замогналата се средна класа в големите градски райони като Истанбул и Измир.

Заклучение

Представените в изложението аргументи разкриват процесите на трансформация в турското общество като акцентират на няколко разделителни линии – между предишния светски политически, военен, стопански и интелектуален елит и новоутвърждаващия се религиозно-консервативен елит с доминиращи анти-западни нагласи, който успява да овладее всички сфери на обществения живот в Турция и чрез популистка реторика да спечели подкрепата на традиционалистки настроените прослойки от турското общество. Особено показателно е репресивното отношение към опозиционните политици, журналисти и медии. Оказва се, че модернизационните реформи на основателя на съвременната турска република Мустафа Кемал Ататюрк не са необратими, а култът към личността на Ататюрк е на път да бъде заменен с култ към личността на президента Ердоган. Пропагандната машина на властта и манипулирането на общественото мнение променят в дълбочина модела на обществено-политическо развитие и външнополитическа ориентация, завещан от Ататюрк. Засилва се антагонизирането и поляризирането на обществото. Значителни промени се наблюдават в държавно-бюрократичния апарат, военните и полицията, а така също и в системата с най-силен

конститутивен ефект върху следващите поколения – основното, средното и висше образование. Тази широкомащабна и дълбока вътрешна промяна в Турция неизбежно води до критични въпроси относно същността и проявленията на турската идентичност. Налагане на нова система на управление в общество със слаби и неустойчиви демократични традиции в условия на извънредно положение след юли 2016 г. и репресивни мерки на властта, създава поляризация и противопоставяне в обществото, което прави кризата на идентичността неизбежна и поставя на риск стабилността на държавата.

След проведения референдум през 2017 г. президентът Ердоган придобива повече мощ, самочувствие и мултиплицирани амбиции да доказва себе си, а за партньорите на Турция в НАТО, за Европейския съюз и за България е много по-трудно да водят диалог с Анкара. Трябва да се има предвид, че пред Турция има много неблагоприятни сценарии, всички от които са с негативни последици и за България включително. Започналият вече от Ердоган дебат за смъртното наказание ще продължи да бъде чувствителна тема в Турция и решенията по този въпрос ще бъдат лакмус за развитието на процесите в страната занапред. Дали Турция ще запази единството си и ще избегне ескалиращо насилие и граждански конфликт се превръща в допълнително условие към и без това сложния казус с целия Близък изток.

Референции:

Акбол, Ч. (2017) Реджеп Таип Ердоган – биография, "Сиела", София, с. 350-351

Републиканците в Турция: Опитът за преврат бе контролиран от властите (12.06.2017), available at: <http://bgnes.com/sviat/balkani/4516042/> (accessed 18.06.2017)

Рекорден е броят на уволнените магистрати в Турция (11.05.2017), available at: <http://bgnes.com/sviat/balkani/4508915/> (accessed 21.06.2017)

Юмер, М. (2017) Режимът на Ердоган и преобразуването на съвременна Турция, сп. "Политически хоризонти", бр. 3, стр. 58-66.

A new state for what?, Hurriyet Daily News, 9.08.2017, available at: <http://www.hurriyetdailynews.com/a-new-state-for-what.aspx?pageID=449&nID=116500&NewsCatID=515> (accessed 17.08.2017)

Barbaros Altuğ im Gespräch, Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, 25.06.2017, <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/autoren/schriftsteller-barbaros-altu-im-interview-15075711.html> (accessed 2.07.2017)

Çağaptay, S. One year on from the failed coup, Recep Tayyip Erdogan is more autocratic than ever, 9.07.2017, available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jul/08/under-recep-tayyip-erdogan-turkey-deeply-polarised> (accessed 15.07.2017)

Cook, S. A., Turkey's Identity Crisis, The Atlantic, 25 June 2017, available at: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/06/turkey-erdogan-akp/531468/> (accessed 2.07.2017)

Sert, A. Turkey's Writers Face Yet More Trials, The New Yorker, 26.06.2017, available at: <http://www.newyorker.com/news/news-desk/turkeys-writers-face-yet-more-trials> (accessed 2.07.2017)

ВЪЗМОЖНА ЛИ Е КРИЗА НА ИДЕНТИЧНОСТТА В "ЕРДОГАНИЗИРАНА" ТУРЦИЯ?

Резюме

Статията анализира резултатите от референдума в Турция от 2017 г., които показват дълбока поляризация на обществото. Дискутира се хипотезата за криза на идентичността при невъзможност за достигане на национално помирение и риск от засилване на протестните движения на светски настроените кръгове в Турция. Статията прави критичен анализ на политиката на религиозен консерватизъм, която се налага в страната и чрез училищата и университетите – институциите, където се формира обликът на младите поколения в Турция.

Ключови думи: Турция, референдум 2017 г., обществено разделение, криза на идентичността

JEL: F520, F590

IS AN IDENTITY CRISIS POSSIBLE IN "ERDOGAN-IZED" TURKEY?

Summary

The aim of this paper is to analyze the results of the referendum in Turkey in 2017, which revealed a deep polarization of Turkish society. The argument builds on the hypothesis of an identity crisis and risk of increasing protest movements of secular circles in Turkey. The paper critically reviews the religious conservatism in the country as being imposed through schools, as well as through universities – the institutions that are bound to form the mindset and views of the young generations in Turkey.

Keywords: Turkey, referendum 2017, societal split, identity crisis

JEL: F520, F590